

Lietuvos kelias į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO)

Doc. dr. Feliksas Žigaras

Pirmieji Lietuvos ir NATO ryšiai

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, iš karto kilo jos išsaugojimo, nacionalinio saugumo ir jo įtvirtinimo problemos. Atkūrusi nepriklausomybę, Lietuva turėjo šias alternatyvas kariniam saugumui užtikrinti: 1) neutraliteto politiką, 2) jungimąsi į kelių mažų valstybių (trijų Baltijos šalių) aljansą, 3) jungimąsi į dvišalį aljansą su viena didžiųjų valstybių, 4) narystę daugiašaliame kolektyviniame aljanse. Visus kelius išanalizavusi, Lietuva pasirinko narystę daugiašaliame kolektyvine gynyba grindžiamame aljanse – NATO.

Šio straipsnio tikslas – remiantis archyvinių šaltinių, mokslinės literatūros, internete publikuotos medžiagos ir periodinės spaudos analize, taikant istorinį ir chronologinį tyrimo metodus, atskleisti Lietuvos pastangas ir būdus tapti NATO nare.

1989 m. Europoje prasidėjo fundamentalūs politiniai pokyčiai, dėl kurių baigėsi karinis bei ideologinis Europos padalijimas ir iširo Varšuvos paktas. Nuo 1990 m. liepos 5–6 d. Londone vykusio aukščiausio lygio Aljanso susitikimo prasidėjo esminė NATO transformacija. Jos tikslas – sukurti atskiras, bet ne atskirtas karines pajėgas, kuriomis galėtų pasinaudoti tiek NATO, tiek Vakarų Europos Sąjunga (VES). Liepos 6 d. NATO valstybių vadovų susitikime Londone buvo priimta deklaracija dėl Aljanso transformavimo. Šioje deklaracijoje Vidurio ir Rytų Europos valstybėms pateikti bendradarbiavimo pasiūlymai, tarp jų – užmegzti diplomatinis santykius su NATO [1].

1990 m. lapkričio 17 d. Briuselyje pradėjo veikti Baltijos informacijos biuras, kuriame dirbo besikuriančios Užsienio reikalų ministerijos atstovas Belgijai ir Europos Bendrijai Rimantas Morkvėnas, turėjęs tik tuomečio užsienio reikalų ministro Algirdo Saudargo pasirašytus įgaliojimus, nes oficiali diplomatinė akreditacija tokiu statusu buvo neįmanoma. Tačiau Baltijos informacijos biuras vykdė diplomatinės funkcijas, jo veikla buvo skirta tarpvalstybiiniams santykiams, ryšiams su Europos Bendrija, taip pat ryšiams su NATO palaikyti. Baltijos informacijos biuras Briuselyje veikė iki Lietuvos Nepriklausomybės pripažinimo, vėliau buvo pertvarkytas į oficialią atstovybę [2].

1991 m. sausio 13 d. įvyko masinis taikus Lietuvos piliečių pasipriešinimas Sovietų Sąjungos vadovybei, siekusiai jėga paimti Vilniaus televizijos bokštą. Bandymai šturmuoti Radijo ir televizijos komiteto pastatą, Parlamento pastatą ir kitus valstybiniam perversmui reikšmingus objektus buvo vykdomi nuo sausio 9 dienos. Užimti pastatų atvyko specialiai parengta, sunkiųjų karine technika ginkluota desantininkų grupė. Prie Vilniaus televizijos bokšto buvo sužeista per 600 taikių neginkluotų žmonių, žuvo 14 žmonių. Televizijos bokštas buvo užimtas, bet planų pulti Parlamentą kariškiai atsisakė [3].

Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo taryba 1991 m. sausio 14 d. priėmė pareiškimą dėl Baltijos regiono, kuriame pabrėžiama, kad *„Atlanto aljanso šalys narės yra labai susirūpinusios dėl įvykių Baltijos respublikose, ypač dėl karinės jėgos panaudojimo prieš Lietuvos institucijas bei piliečius, kai buvo prarasta žmonių gyvybių. Sąjungininkės griežtai smerkia sovietų ginkluotųjų pajėgų smurtą ir veiksmus, kuriais siekiama sunaikinti demokratiškai išrinktas Lietuvos valdžios institucijas, bei pastangas įbauginti kitas Baltijos respublikas.*

Sąjungininkės kreipiasi į sovietų valdžios įstaigas, ragindamos visiškai įgyvendinti Sovietų Sąjungos įsipareigojimus ESBK organizacijoje, kurie visiškai neseniai buvo atspindėti Paryžiaus Chartijoje Naujajai Europai, ir siekti taikių reformų bei demokratinių pokyčių. Sąjungininkės dar kartą patvirtina paramą šiam procesui.

Sąjungininkės tvirtai remia Šiaurės Atlanto Tarybos požiūrį, iš-

reikštą 1990 m. gruodžio 18 d. įvykusioje ministrų sesijoje, kuriame remiamos Baltijos tautų viltys bei teisėti siekiai per atvirą dialogą tarp sovietų valdžios ir demokratiškai išrinktų [Baltijos šalių] vadovų rasti suderėtą sprendimą, pagrįstą Helsinkio Baigiamąjo Akto principais. Šiaurės Atlanto Taryba taip pat ragina visas suinteresuotas puses būti santūrias.

Sąjungininkės sutarė, jog tolesnė šių nerimą keliančių įvykių tąsa, ypač jėgos naudojimas, turės neigiamų pasekmių bendrai politinei padėčiai Europoje ir sąjungininkių santykiams su Sovietų Sąjunga.

Šiaurės Atlanto Sąjunga toliau labai įdėmiai stebės padėtį Lietuvoje ir kitose Baltijos respublikose“ [4].

1991 m. vasario 11 d. NATO narė Islandija tapo pirmąja suverenia valstybe, pripažinusia Lietuvos valstybingumą. Prie šio veiksmo labiausiai prisidėjo tuometis šalies užsienio reikalų ministras Jonas Baldvinas Hannibalssonas. Jis apdovanotas Sausio 13-osios atminimo medaliu, LDK Gedimino ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi, taip pat yra Vilniaus garbės pilietis. Dėl drąsaus diplomatinio žingsnio Islandija sulaukė Sovietų Sąjungos sankcijų. Ankstyvas Islandijos pripažinimas yra dažnai prisimenamas, Lietuvoje Islandijos ar jos sostinės vardu pavadintos šios gatvės: Islandijos plentas Kaune, Islandijos gatvė Vilniuje, Reikjaviko gatvė Klaipėdoje. Be to, Vilnius ir Reikjavikas yra miestai partneriai.

Beniliukso šalių tarpparlamentinės tarybos Vykdomojo komiteto kvietimu 1991 m. gegužės 31 d. – birželio 1 d. Briuselyje lankėsi Lietuvos, Estijos ir Latvijos delegacijos, vadovaujamos šalių vadovų – Vytauto Landsbergio, Arnoldo Ruutelio ir Anatolijaus Gorbunovo. Tai buvo pirmasis istorijoje neoficialus Baltijos šalių vadovų vizitas Briuselyje ir NATO būstinėje. Formalus vizito tikslas – svečių teisėmis dalyvauti Beniliukso tarybos posėdyje, tačiau be šito pavyko pasiekti ir kitų daug reikšmingesnių dalykų. Kadangi tuo metu buvo neįmanoma suorganizuoti oficialaus susitikimo, Lietuvos, Latvijos ir Estijos delegacijų apsilankymui NATO būstinėje tarpininkavo Danijos misija prie NATO. Jas priėmė Islandijos ir Danijos ambasadoriai. Trys Baltijos valstybių vadovai tarėsi su Beniliukso parlamentine patariamąja taryba. Belgijos vidaus rei-

kalų ministras išreiškė viltį, kad Baltijos šalys turėtų dalyvauti būsimame Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos pasitarime Berlyne. Briuselyje V. Landsbergis pareiškė, kad Vakarų noras suteikti kreditų Sovietų Sąjungai, neatsižvelgiant į jos vykdomą smurtą Baltijos šalyse, yra klaida, lemsianti Europos ateitį. Sovietų Sąjunga dar negrąžino Lietuvoje užgrobtų pastatų ir nepradėjo derybų su Baltijos valstybėmis [4].

Beniliukso tarybos prezidentui Jeanui Bockui trys Baltijos valstybių vadovai 1991 m. gegužės 31 d. įteikė bendrą pareiškimą, kuriame teigiama:

„Lietuvos Respublika, Estijos Respublika ir Latvijos Respublika, atkurdamos visišką savo nepriklausomybę, ketina siekti:

– atkreipdamos visų šalių – Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje pasitarimo dalyvių dėmesį į kintančią padėtį trijose Baltijos valstybėse, taikiu būdu atstatyti istorinį teisingumą, tuo palengvindamos politiškai ir teisiškai užbaigti Antrąją pasaulinį karą Baltijos regione;

– įsijungti į Europos šalių bendriją ir prisiimti atsakomybę kuriant naująją Europą – demokratijos ir laisvės pasaulyje garantę;

– užtikrinti visiems savo piliečiams laisvo vystymosi, sąžiningo darbo ir tinkamo gyvenimo teises bei galimybes“ [5].

1991 m. gruodžio 16–19 d. Vilniuje surengtas NATO parlamentinės asamblėjos Rouzo ir Roto (*Rose-Roth*)¹ seminaras „Baltijos valstybių saugumo poreikiai“. Jame dalyvavo 60 svečių iš užsienio.

---

¹ Rouzo ir Roto programa buvo pradėta įgyvendinti 1990 m., o jos iniciatoriais laikomi tuometis NATO parlamentinės asamblėjos prezidentas JAV Kongreso narys Charlie Rose ir JAV senatorius Billas Rothas. Ši programa buvo skirta Vidurio bei Rytų Europos valstybių parlamentams, o jos tikslas – stiprinti ir plėtoti parlamentinę demokratiją regione, skatinti tarpusavio dialogą, bendradarbiauti saugumo ir gynybos srityje, vystyti parlamentų darbuotojų profesinius gebėjimus ir kt. Pastaraisiais metais į šią programą įtrauktos Balkanų bei Pietų Kaukazo valstybės. 1-asis Rouzo ir Roto seminaras „Baltijos valstybių saugumo poreikiai“ įvyko Vilniuje 1991 m. gruodžio 16–19 d., kai Lietuva dar tik žengė pirmuosius nepriklausomybės žingsnius, o šalyje dar šeimininkavo sovietų kariuomenė. 2012 m. birželio 18–19 d. Vilniuje, Lietuvos Respublikos Seime, buvo surengtas jubiliejinis 80-asis seminaras „Rytų partneriai: dabarties iššūkiai ir ateities perspektyvos“, kuriame buvo apžvelgti ekonominiai, visuomeniniai bei politiniai procesai Ukrainoje, Rusijoje, Baltarusijoje ir Moldovoje [8].

Tai buvo pirmasis tarptautinis parlamentinis renginys, kuriame NATO valstybių parlamentariai kartu su kolegomis iš Baltijos valstybių ir Rusijos aptarė Rusijos karinių pajėgų išvedimą iš Baltijos regiono. Šis seminaras buvo labai reikšmingas ne tik Lietuvai ir kitoms Baltijos valstybėms, išgyvenusioms sudėtingą istorijos laikotarpį, bet ir visam tam, kas vyko Vidurio ir Rytų Europoje.

Pirmieji Lietuvos ir NATO ryšiai užsimezgė 1991 m. gruodžio 20 dieną. Tą dieną Briuselyje įvyko steigiamasis Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos (angl. *North Atlantic Cooperation Council* – NACC) susitikimas, kuriame dalyvavo 16 NATO, 6 buvusios Varšuvos pakto ir 3 Baltijos valstybės. NACC tikslas – Rytų ir Vakarų valstybių pasitikėjimo ir bendradarbiavimo stiprinimas. Susitikime dalyvavo Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras A. Saudargas. ***Lietuva kartu su Latvija ir Estija prisijungė prie Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos.*** Priimtas bendras NACC pareiškimas dėl dialogo, partnerystės ir bendradarbiavimo. Vidurio ir Rytų Europos valstybėms atrodė, kad NACC bus tarpinė institucija siekiant tikrosios narystės NATO. Tokias viltis dar labiau sustiprino 1992 m. šių šalių pripažinimas VES bendradarbiavimo partnerėmis [6, 7].

1992 m. sausio 13 d. ambasadorius Adolfas Venskus oficialiai pradėjo eiti Lietuvos atstovo Briuselyje ryšiams su Europos Bendrija ir NATO pareigas. Tų pačių metų kovo 13–16 d. Lietuvą, Latviją ir Estiją pirmą kartą aplankė NATO generalinis sekretorius Manfredas Wörneris. Kovo 15 d. jis susitiko su Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininku V. Landsbergiu. Kelionės tikslą M. Wörneris apibūdino kaip norą susipažinti su politine ir ekonomine padėtimi, Lietuvos pasiruošimu integruotis į Europos kolektyvinio saugumo sistemą. M. Wörneris Vyriausybėje susitiko su premjeru Gediminu Vagnoriumi. Buvo aptarti Lietuvos saugumo nuo galimos sovietų agresijos užtikrinimo ir kiti klausimai. NATO vadovas neabejojo, kad svetima kariuomenė iš Lietuvos turi būti išvesta. „*Dėl gerų santykių su Rusija mes neaukojame gerų santykių su Lietuva, Latvija ir Estija*“, – teigė M. Wörneris.

Spaudos konferencijoje M. Wörneris kalbėjo, kad tai pirmasis

jo vizitas, kad pokalbiai ir susitikimai Lietuvoje nepaprastai naudingi abiem pusėms. NATO, pasak NATO generalinio sekretoriaus, ne tik pripažįsta Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybę, bet ir besąlygiškai ją remia. Aljanso šalys stebi sovietų kariuomenės judėjimą ir nori, kad pajėgos būtų kuo skubiau išvestos. Tai užtikrins stabilumą Baltijos regione. M. Wörneris pabrėžė, kad NATO suinteresuota, jog Lietuva palaikytų draugiškus santykius su kaimynais. Generaliniam sekretoriui padarė didžiulį įspūdį Lietuvos Vyriausybės pasiryžimas vykdyti reformas. Spaudos konferencijoje kalbėjo krašto apsaugos ministras Audrius Butkevičius. Jis teigė, kad šis M. Wörnerio vizitas Lietuvoje – tai ženklas, kad pasaulis, kuriame gyvename, keičiasi.

Šie pokalbiai su NATO generaliniu sekretoriumi – Lietuvos integravimosi į Europą proceso dalis [9]. Vizitas buvo svarbus žingsnis Lietuvos kelyje į NATO.

1992 m. rugsėjo 23 d. NATO būstinėje Briuselyje įvyko specialus Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos susirinkimas, kuriame dalyvavo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V. Landsbergis. Jis perskaitė tris pranešimus ir dalyvavo daugybėje pokalbių, kuriuose ryškėjo vis nuoseklesnis Europos dėmesys Baltijos regionui. Rusijos kariuomenės išvedimo klausimas buvo suprantamas kaip itin aktualus visiems. NATO generalinis sekretorius M. Wörneris aiškiai pabrėžė, kad NATO yra suinteresuota taikinga įvykių raida Baltijos regione ir Lietuvos stabilumu, kad ji nebūtų spaudžiama iš šalies.

V. Landsbergis 1992 m. rugsėjo 23 d. NATO būstinėje Briuselyje Šiaurės Atlanto tarybos susitikime kalbėjo: „*Juo greičiau Lietuva ir kitos Baltijos valstybės bus pajėgios bent kiek garantuoti savo saugumą, saugesnė bus visa Europa <...> Baltijos valstybės gali tikėtis kokios nors apsaugos nuo šių pavojų, tik vienai ar kitaip būdamos įtrauktos į Vakarų Europos saugumo struktūras. Mes galėtume įsivaizduoti, tarkim, NATO ar Vakarų Europos Sąjungos stebėtojų dalyvavimą išvedant kariuomenę. Pageidautinos taip pat dvišalės saugumo ir gynybos bendradarbiavimo sutartys su atskiromis šalimis – NATO narėmis*“ [10].

1992 m. lapkričio 18 d. Lietuvos užsienio reikalų ministras A. Saudargas dalyvavo NACC užsienio reikalų ministrų susitikime Briuselyje. Buvo aptarti taikos palaikymo patirties ir praktikos klausimai. Tačiau greitai į NACC buvo priimtos Rusija ir kitos buvusios SSRS respublikos, todėl NACC neteko transatlantinės bendrijos atstovės funkcijos, nors dar kurį laiką NACC veikla Lietuvai buvo gana reikšminga. Pavyzdžiui, 1993 m. NACC šalių užsienio reikalų ministrai priėmė pasirengimo bendroms taikos palaikymo operacijoms programą. NACC reikšmė Lietuvai ėmė mažėti atsiradus Taikos partnerystės (angl. *Partnership for Peace*, PfP) programai. Kartu su oficialiu Lietuvos prašymu priimti į NATO ši programa įžiebė naujas Lietuvos, Latvijos ir Estijos narystės Aljanse viltis [6, 7].

Baltijos valstybių diplomatijos pastangomis ir palaikant tarptautinei bendruomenei, paskutiniai Rusijos kariai Lietuvą paliko 1993 m. rugpjūčio 31 d., o Latviją ir Estiją – 1994 m. rugpjūčio 31 d.

Trijų Baltijos valstybių prezidentai Algirdas Brazauskas, Guntis Ulmanis ir Lenartas Meris bendrame pareiškime įvertino 1994 m. rugpjūčio 31 d., Rusijos kariuomenės paskutinių dalinių pasitraukimo iš Latvijos ir Estijos dieną kaip visai Europai atmintiną datą [11].

Atkūrus Nepriklausomybę ir sėkmingai sprendžiant okupacinės kariuomenės išvedimo klausimus, išryškėjo kitos kasdienio Baltijos valstybių bendradarbiavimo sritys.

1993 m. rugsėjo 27 d. JAV prezidentas JAV misijos Niujorke patalpose susitiko su Estijos prezidentu L. Meriu, Latvijos prezidentu G. Ulmaniu ir Lietuvos prezidentu A. Brazausku. Estijos ir Latvijos prezidentai paprašė JAV politinės pagalbos dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Lietuvos prezidentas A. Brazauskas, dėkodamas JAV prezidentui Billui Clintonui už tvirtą ir aktyvią paramą Rusijos kariuomenės išvedimo klausimu, sakė: *„JAV subalansuota politika Baltijos šalių regione buvo labai sėkminga ir tame yra didelis prezidento Clintono indėlis. Kariuomenės išvedimas iš Lietuvos yra tik pirmas etapas išvedant Rusijos armiją iš Baltijos valstybių. Mes*

tikimės tolesnio JAV dėmesio ir paramos sprendžiant šią problemą.“

Po susitikimo JAV prezidentas kartu su Baltijos valstybių vadovais nuvyko į Jungtinių Tautų (JT) būstinę, kur generalinis sekretorius Butrosas Butrosas Galis surengė pietus valstybių lyderiams, atvykusiems į Generalinės asamblėjos sesiją.

JT Generalinės asamblėjos 48-ojoje sesijoje prezidentas A. Brazauskas kalbėjo: „*Nepaisant mus skiriančių didelių atstumų, Lietuvai ypatingą reikšmę turėjo ir turės santykiai su Jungtinėmis Valstijomis. Mes dėkingi JAV už ilgus dešimtmečius nuosekliai vykdytą Lietuvos inkorporacijos į TSRS nepripažinimo politiką. Mūsų valstybes sieja gausi lietuvių išeivija, atradusi prieglobstį naujajame žemyne. Mes vertiname glaudų JAV bendradarbiavimą su Europa, tarp jų per Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos bei NATO struktūras, ir nuoširdžiai linkime sėkmės Vašingtono pastangoms stabilizuoti padėtį besikeičiančiame pasaulyje, skatinti pokomunistinių šalių žengimą į demokratiją ir laisvąją rinką*“ [12].

Po Seimo rinkimų 1992 m. rudenį (rinkimus laimėjo Lietuvos demokratinė darbo partija (LDDP)) kilo daug nerimo, ar toliau bus tęsiamas Sąjūdžio kursas Lietuvos integracijos į Vakarų politines struktūras link. Opozicijoje dirbantys Sąjūdžio parlamentarai itin stengėsi, kad 1993 m. spalio 5 d. rastųsi politinių partijų susitarimas „Dėl Lietuvos Respublikos integravimosi į NATO“, o gruodžio 23 d. – Seimo rezoliucija, kurioje buvo rekomenduota Vyriausybei oficialiai pareikšti norą stoti į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją. Buvo labai svarbu, kad iki NATO vadovų susitikimo sausio mėnesį Lietuvos Respublikos Prezidentas kreiptųsi dėl Lietuvos stojimo į Aljansą.

Dar 1993 m. spalio 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo opozicijos partijos paskelbė Politinių partijų memorandumą Lietuvos Respublikos Prezidentui A. Brazauskui „Dėl būtino Lietuvos orientavimosi į NATO“, kuriame sakoma: „*Europos ir Vakarų šalių gynybos, tarptautinio saugumo ir stabilumo uždavinius sprendžianti bei užtikrinanti Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (NATO) numato plėsti savo taikaus ir apsaugančio veikimo geografinę erdvę. Lenkija, Čekija, Slovakija, Vengrija, Bulgarija nori glaustis prie šios organi-*

zacijos arba jungtis į ją. Rusijos priešinimosi atveju daug lems šių valstybių nuostatos tvirtumas. Mes įsitikinę, jog ir Lietuvai, išsilaisvinusiai nuo svetimos kariuomenės, bet neapsaugotai nuo pavojų, būtina nedelsiant ir aukščiausiuoju lygmeniu pareikšti apie tolygų norą: glaustis, jungtis, įstoti į NATO.

Geriausia tai būtų padaryti ligi Vienos viršūnių susitikimo arba jo metu“ [2].

1993 m. spalio 5 d. Lietuvos politinės partijos kreipėsi į Respublikos Prezidentą A. Brazauską dėl Lietuvos Respublikos integravimosi į NATO:

„Didžiai gerbiamas Respublikos Prezidente,

Lietuvos politinės partijos yra įsitikinusios, kad naujoji Lietuvos politinė situacija, susiklosčiusi išvedus svetimą kariuomenę, reikalauja aiškios, sutarimu ir pasitikėjimu paremtos politinių jėgų pozicijos strateginiais Lietuvos politikos klausimais. Ji turėtų tapti nacionalinės politikos pagrindu.

Manome, kad Lietuva, nebūdama integruota į kolektyvinės gynybos sistemą, nėra saugi. Todėl reikėtų kartu su Vidurio Europos valstybėmis jungtis į Vakarų Europos gynybos organizacijas.

Esame įsitikinę, jog Lietuvai būtina aukščiausiu lygiu pareikšti savo norą stoti į NATO“ [2].

1993 m. spalio 27 d. Rygoje Lietuvos, Latvijos ir Estijos užsienio reikalų ministrai – Povilas Gylys, Georgas Andrejevas ir Trivimis Vellistė – susitiko su JAV valstybės sekretoriumi Warrenu Christopheriu. Jis pabrėžė, kad šis vizitas labai svarbus ir jam asmeniškai, ir JAV, o delegacija norėtų padiskutuoti keletu klausimų: dėl Rusijos armijos išvedimo, demokratizacijos proceso rinkos kūrimo laiku bei socialiniais klausimais.

Latvijos užsienio reikalų ministras G. Andrejevas pabrėžė, kad niekas pasaulyje nėra susidūręs su tokia nacijos išlikimo problema, kaip Latvija ir Estija. Antrasis pasaulinis karas Baltijos valstybių teritorijoje baigėsi gerokai vėliau nei mūšiai frontuose, o jo pasekmės iki šiol nepašalintos. Ministras išreiškė viltį, kad šios dienos diskusijos padės JAV labiau suprasti Baltijos šalis. Estijos užsienio reikalų ministras T. Vellistė teigė, kad Estijos saugumo koncepci-

ja siejama su NATO, ir nors dabar prisijungti Estijai neįmanoma, labai svarbu Baltijos šalių demokratijos kūrimą susieti su NATO.

Kalbėdamas apie naują JAV iniciatyvą dėl Rytų ir SSRS šalių bendradarbiavimo su NATO, Lietuvos užsienio reikalų ministras P. Gylys teigė, kad ši iniciatyva siūlo partnerystę vietoj narystės, o Lietuva siūlo keisti bendradarbiavimo formulę – „nuo partnerystės – į narystę“ (angl. *From Partnership – to Membership*). Ministras pabrėžė, kad Baltijos šalys yra kitokios negu buvusios SSRS šalys ir kad Baltijos šalys niekada nebuvo SSRS dalimi, tad ypač svarbu, kad jos Vakaruose būtų matomos kaip ir kitos normalios valstybės.

Atsakydamas į Baltijos ministrų išsakytas mintis, W. Christopheris pabrėžė, kad kiekviena šalis gali derinti savo siekius su NATO ir bendradarbiauti, o NATO plėtra yra įmanoma ateityje kaip evoliucija [13].

Ryžtingai siekdama Lietuvos, Latvijos ir Estijos narystės Aljanse tikslų, Baltijos Asamblėja² konsolidavo Baltijos valstybes ir jų politikus parlamentarus, užkirto kelią nutolimui arba dezintegracijai dėl pasitaikančios konkurencijos ar neišspręstų dvišalių problemų. Dokumentai, kuriuose išreiškiama bendra Baltijos valstybių pozicija ir noras greičiau integruotis į ES ir NATO, buvo priimami beveik kiekvienoje Baltijos Asamblėjos sesijoje. Jau 3-iojoje Baltijos Asamblėjos sesijoje 1993 m. spalio 31 d. buvo priimtas kreipimasis į Šiaurės Atlanto asamblėjos generalinį sekretorių, kuriame Baltijos Asamblėja pareiškė pasitenkinimą dėl NATO sutikimo bendradarbiauti su kitomis Vidurio ir Rytų Europos šalimis. Lietuva, Estija ir Latvija galutiniu bendradarbiavimo tikslu laikė bendros stabilios kolektyvinio saugumo garantijų sistemos sukūrimą. Baltijos Asamblėja paprašė NATO šalis ir Šiaurės Atlanto asamblėjos generalinį sekretorių rasti galimybę priimti valstybių, kurios išreiškė norą stoti į NATO, realias stabilumo garantijas ir parengti tokias prielaidas, kurių įgyvendinimas leistų suinteresuotoms valstybėms pradėti laipsniškai įsijungti į NATO struktūras [14].

---

² Baltijos Asamblėja – Lietuvos, Estijos ir Latvijos parlamentų tarptautinio bendradarbiavimo organizacija, įkurta 1991 m. lapkričio 8 d. Taline.

1993 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimo opozicijos partijos išleido Lietuvos Respublikos Prezidentui A. Brazauskui memorandumą „Dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų“, kuriame teigiama: „*Esame įsitikinę, kad reikia pateikti oficialų Lietuvos prašymą dėl narystės NATO; taip būtų pradėtas konkretus dialogas dėl sutarties*“ [2].

1993 m. gruodžio 15–16 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas A. Brazauskas dalyvavo Estijoje Baltijos tarptautinių ir strateginių tyrimų instituto atidarymo iškilmėse. Estijos prezidento L. Merio rezidencijoje, Kadriorge, įvyko susitikimas su Latvijos prezidentu G. Ulmaniu ir Lietuvos prezidentu A. Brazausku, dalyvavo ir delegacijų nariai. Susitikimo metu buvo suderintas ir parengtas pasirašyti bendras pareiškimas, kuriame teigiama, kad prezidentai aptarė naujas Rusijos vidaus ir užsienio politikos kryptis po parlamento rinkimų. Baltijos šalių prezidentai konsolidavosi su pastarųjų metų demokratijos laimėjimais Europos žemyne ir demokratinėmis vertybėmis Europoje. Prezidentai patvirtino, kad NATO narių susitikimas turėtų leisti generaliniam sekretoriui plėsti bendradarbiavimą su Vidurio ir Rytų Europos šalimis bei skirti lėšų iniciatyvai „Partnerystė taikos labui“. „*Mes laikome NATO mūsų saugumo pagrindiniu garantu ateičiai*“, – sakoma pareiškime [15].

Lietuvos Respublikos Seimas 1993 m. gruodžio 23 d. priėmė rezoliuciją, kurioje buvo rekomenduota Vyriausybei oficialiai pareikšti norą stoti į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją [16].

(Straipsnio tęsinys – kitame numeryje.)

Bibliografija

1. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance. London, 1990-07-06. Prieiga per internetą: https://www.cvce.eu/en/obj/the_london_declaration_on_a_transformed_north_atlantic_alliance_6_july_1990-en-9c5fa86b-12a0-4f59-ad90-e69503ef6036.html
2. Lietuvos narystė Šiaurės Atlanto sutarties organizacijoje (NATO). Prieiga per internetą: <https://www.urm.lt/lietuvos-saugumo-politika/lietuvos-naryste-siaures-atlanto-sutarties-organizacijoje-nato/308>
3. Laisvės gynėjų diena. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Laisv%C4%97s_gyn%C4%97j%C5%B3_diena
4. Landsbergis, V. Lietuvos kelias į NATO. 1992–2004 m. idėjos, dokumentai, liudijimai. Vilnius, 2005.
5. Baltijos Valstybių Tarybos pareiškimas, 1991-05-31. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. Vilnius, 1991, t. 2, p. 466.
6. NATO vakar, šiandien, rytoj. Sudarė R. Lopata, G. Vitkus. Vilnius, 1999.
7. Žigaras, F. Baltijos šalys: saugumas ir gynyba 1990–2002 m. Vilnius, 2002.
8. Seimo narys D. Petrulis dalyvaus Rouzo ir Roto programos seminare Serbijoje. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2002&p_d=155921&p_k=1
9. Manfredas Verneris Lietuvoje. *Lietuvos aidas*, 1992 m. kovo 17 d.
10. Landsbergis, V. Sunki laisvė. 1991 m. ruduo – 1992 m. ruduo. Kn. 3: Išvesti Rusijos kariuomenę. Atvirame pasaulyje. Lyg ir godos. Vilnius, 2000.
11. Baltijos valstybių prezidentų pareiškimas, 1994-08-31. Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Respublikos Prezidento dokumentai. Konstitucinio Teismo nutarimai. Vilnius, 1995, t. 4 (10), p. 861–862.

12. Respublikos Prezidento Algirdo Brazausko kalba Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės asamblėjos 48-ojoje sesijoje, Niujorkas, 1993-09-28. *Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. Lietuvos Respublikos Prezidento dokumentai*, Vilnius, 2003, t. 3 (9), p. 539–545.

13. Lietuvos Respublikos ambasados Latvijoje patarėjo A. Vinčiūno ir URM Amerikos skyriaus vedėjo S. Sakalausko *pro memoria* apie Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro P. Gylio, Latvijos Respublikos užsienio reikalų ministro G. Andrejevo ir Estijos Respublikos užsienio reikalų ministro T. Vellistės susitikimą su JAV valstybės sekretoriumi W. Christopheriu, įvykusį Rygoje 1993-10-27. *Užsienio reikalų ministerijos archyvas*, ap. 2, b. 152, l. 99–102.

14. Baltijos Asamblėjos kreipimasis į Šiaurės Atlanto Asamblėjos generalinį sekretorių, Talinas, 3-ioji Baltijos Asamblėjos sesija, 1993-10-31. *Lietuvos Respublikos Seimo archyvas*, f. 2, ap. 10, b. 16, l. 3.

15. Statement by the Baltic Presidents Regarding NATO, Talinas, 1993-12-15. *Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos archyvas*, ap. 2, b. 15, l. 133.

16. Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija, 1993 m. gruodžio 23 d., Vilnius. *Valstybės žinios*, 1993-12-31, Nr. 74–1383.